კლდე

№ 42

25 ქრისტიშობ. 1913 წ.

მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

3 მან.

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონო-
მიური და სალიტერატურო ჟურნალი

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

წელიწადი მეორე

რედაქცია ღიაა 10—1 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевскій пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი: 1. მეთაური. 2. ხიზანთა საქმე პეტერბურგში.—**ან-ფარისა.** 3. წვრილი კრედიტის ამხანაგობა კახეთში.—**გ. წინამძღვარიშვილისა.** 4. სამივე სჯობია.—**რიშბაბასი.** 5. პატარა შენიშვნა. **თავისუფალი მეთვალყურესი.** 6. ქეთო.—მოთხ. **გ. ნამორაძისა.** 7. ესთეტიური კულტურა.—**ახალმოსულისა.** 8. თქმულება ზაგენფელდზედ გერმანიაში.—თარგ. **ირ. სონღულაშვილისა.** 9. სამღრთვო კარაბადინი.—**ფირუზასი.**

იბეჭდება და იანვრის პირველ რიცხვებში დაურიგდება ხელის მომწერთ წარსული წლის პრემია „კლდის“ რედაქციისაგან: ცნობილი პუბლიცისტის ალ. ფრონელის მონოგრაფია: **„მთის არწივი შამილი“.** მომავალი წლის პრემია დაურიგდებათ ხელის მომწერთ 1914 წლ. მაისში.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

ყოველ კვირეულ საზოგადო-ეკონომიურ და სალიტერატურო ჟურნალ **„კლდე“-ზედ.**

ფ ა ს ი:	1 წლით.	3 მან.
	6 თვით.	2 მან.
	3 თვით.	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

თბილისი 25 ქრისტიშობისთვე

ამ ცხრამეტი საუკუნის წინ იშვა ძე ღვთისა და ქვეყნად მოიტანა სიმართლე, ჭეშმარიტება, სიყვარული და მაშვრალთა სიხარული. ქრისტეს დიადმა მცნებამ დასძალა და ზე-აღტყინებულმა სულმა გაიმარჯვა სხეულზედ, რომელსაც თაყვანსა სცემდნენ ძველნი. ცოტა კიდევ, და ქვეყნად გამეფდა ქრისტიანობა. და აი დღეს კაცობრიობის დიდი ნაწილი უქმობს იესო ქრისტეს დაბადებას, მთელი მოწინავე კაცობრიობა დღესასწაულობს ამ დღეს. მაგრამ სწორედ ამ სიმშვიდისა და წყნარი სიხარულის დღესასწაულზედ რაღაც დამცინავად უნდა გაისმოს მოწოდება სიყვარულისადმი, მოწოდება დიადი სიმართლისა, რომელსაც უნდა გარდაექმნა კაცობრიობა.

ჩვენი დღეების სიმართლე—ეს სიმართლეა საზიზღარ სიმხეცისა, რომელიც აიძულებს ადამიანის გულს უძლურ შფოთვით ღონდებოდეს, ეს სიმართლეა ადამიანში გაღვიძებული მხეცისა, უმაღლესი ტრიუმფი სისასტიკისა, რომელიც კანონად არის მიღებული, და პირფერობისა, რომელიც ხელს აფარებს ამ სისასტიკეს. და ჩვენი დღეების სიმართლეს, სინამდვილეს არა აქვს არავითარი საერთო იესოს მცნების სიმართლე-სიყვარულთან, მან დიდი ხანია ზურგი უბრუნა საკაცობრიო იდეალებსა და სულისა სწრაფვას. არსებულს სინამდვილეს არ უნდა ადგილი დაუთმოს მომავალს. და სანამ ძალა მის ხელშია, სცდილობს ცამდის აიყვანოს თავისი ბაძილონის გოდოლი. მაგრამ ცხოვრების სრბოლა თავისას სჩადის, ნელ-ნელა საძირკველს უთხრის მას და თანდათან ეცლება მის კედლებს ის მორალური დულაბი, რომელიც მათ იჭერს. მივიწყებული ჭეშმარიტება-სიმართლე თავს მაღლა იღებს.

აგერ ეს მეოცე საუკუნეა, რაც კაცობრიობა თავისუფლების მომხიბლავი იდეის ტრფობით სცხოვრობს. და თვით ამ იდეის ამოდენა ხნის სიცოცხლე საუკეთესო მაჩვენებელია მისი ძალ-მექონეობისა. აღდგომის განთიადსავით მიეგება კაცობრიობა პირველს უმანკო ოცნებას საზოგადო იდეალების შესახებ და ვითარცა უძვირფასესი რამ გულს ჩასვენებული ატარა იგი დროთა მწუხრში, რათა გადაექცია საზოგადო მოძრაობის ძლიერ აზარმაცად. და აი ეხლა ეს ძვირფასი საუნჯე აღმოსავლეთისა თვალმომჭრელი ელვარებით აბრწყინებს საკაცობრიო ჭეშმარიტებას.

,,Vivos voco, mortuos plango'',—გაისმა ამ ორი წლის წინად ბაზელის ძველი ტაძრის კედლებში შობა ღამეს. „ჩვენ მოვუწოდებთ ცოცხლებს ცხოვრების მოწესრიგების დიად საქმეზედ, ჩვენ ვიგლოვთ მიცვალებულთ, რომლებიც საკაცობრიო უსამართლობის მსხვერპლად შექმნილანო.'' და ამ სიტყვებს მხიარულად ბანს აძლევდნენ ძველი ტაძრის ზარები...

დიაღ, ეხლა სევდიანად გაისმის ზარის ხმა სიმართლისა და წყნარი სიხარულის დღესასწაულზედ... მაგრამ მოვა დღე, და ძველი ეკლესიის ჰანგებს აიღებენ ეს ზარებიც, და ამცნებენ მათ მთელს კულტურულს ქვეყნიერებას. და მაშინ ერთს მხიარულ სიმფონიად გაისმის ყველგან: Vivos voco!

ხიზანთა საქმე პეტერბურგში

(წერილი პირველი).

ნოემბრის უკანასკნელი დღენი და დასაწყისი დეკემბრისა „კავკასიის კვირიაკედ“ უნდა ჩაითვალოს. სწორედ ამ ხანში სახელმწიფო სათათბირო იხილავდა ფრიად საყურადღებო საქმეებს შესახებ ჩვენის ქვეყნისა. ერთი ამ საქმეთაგანია ლიკვიდაცია სახიზნო ურთიერთობისა. ამ საქმით დაინტერესებულია მარტოოდენ ქართველი ერი და სხვა არავინ.

მეორე საქმე შეეხება მთელს ამიერ კავკასიის და ჩრდილო-კავკასიის სახაზინო გლეხკაცობას. სათათბიროში წარდგენილ კანონ-პროექტს აზრად, აქვს საფუძვლიანად და მტკიცედ მოაწყოს ბედი იმ სახელმწიფო გლეხისა, რომელიც ბინადრობს ეგრედ წოდებულ სახაზინო მიწაზე, ამ საქმით დაინტერესებულია როგორც ქართველი ერი, აგრედვე თათრები, სომხები, ჩრდილოელი ოსები და სხვანი.

მესამე კანონ-პროექტი ისაა, რომელსაც მიზნად აქვს წესიერად ასწეროს და აღნუსხოს რაოდენობა იმ მამულისა, რომეთსაც ადევს გადასახადი საეროო საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად და თვით სახელმწიფოს სასარგებლოდ (სახელმწიფო საადგილ-მამულო და საერობო გადასახადნი). ამას გარდა ამ კანონის შემწეობით უნდათ სინამდვილით გამოიანგარიშონ—თუ რა შემოსავალი აქვს გაბეგრილს მამულს. ნავარაუდევია დაიხარჯოს მამულის ასანუსხად და მის შემოსავლის გამოსარკვევად სულ სამი მილიონი მანათი, აქედან ხაზინა იხდის 1.200,000 მანათს, ხოლო ჩვენ, ხარჯის გამღებნი—1.800,000 მან.

მკითხველი ადვილად გაითვალისწინებს, თუ რა ღირსშესანიშნავი საქმენი ირჩეოდა პეტერბურგში, იმპერიის ამ განაპირა კუთხეში, რომელიც ჩვენი სამშობლოდან თითქმის 4,000 ვერსის მანძილზე ძევს.

კავკასიის მთავრობამ ამ სამ კანონ-პროექტის დასაცავად და საჭიროების მიხედვით განმარტების მისაცემად გამოგზავნა პეტერბურგს თვისი მოხელენი: მეფის მოადგილის საბჭოს წევრნი ნ. თ. ჯუნკოვსკი და კ. ვ. შაშკოვსკი (უკანასკნელი სახელმწიფო ქონებათა მინისტრის რწმუნებულია კავკასიაში) და ა. სტრელბიცკი. ამათ გარდა დასახელებულ კანონ-პროექტებს პატრონობას უწევს სენატორი ნიკოლსკი, წარმომადგენელი მეფის მოადგილისა. იგი მის მაგიერობას ასრულებს მთავრობის ყველა დაწესებულებაში. ამ ოთხს მოხელეს წინაშე ყველა კარი მთავრობის დაწესებულებათა ფართოდაა ღია. ღიაა აგრედვე მათთვის სახელმწიფო სათათბიროს კარი და მისის მრავალთაგან მრავლის კომისიებისა და პოდკომისიებისა. იგინი დაუბრკოლებლივ და თავისუფლად ესწრებიან კრებებს და თამამად იცავემ ტფილისში დაწერილ კანონებს. წესადაა მიღებული, რომ სათათბიროს კომისიაში მთავრობის წარმომადგენლობა შეუძლიან მხოლოდ მეხუთე კლასის მოხელეს. ბ-ნ ა. სტრელბიცკის პეტერბურგში წასვლამდე ეს ხარისხი არა ჰქონდა და ad hoc მიანიჭეს ეს ხარისხი, რომ საუშალება მიეცათ მისთვის სათათბიროს კომისიაში დაეცვა ხიზანთა ურთიერთობის მოსპობის კანონ-პროექტი.

ასე მძლავრად არის შეიარაღებული მთავრობა, როდესაც იგი იცავს თვის მიერ შედგენილ კანონ-პროექტს. სულ სხვაა დაინტერესებულ კაცის, ან საზოგადოების და წოდების მდგომარეობა. არც სათათბიროში, არც მის კომისიების და პოდკომისიების კრებებზე საქმით დაინტერესებული კაცი და საზოგადოების, ან წოდების ვექილი ვერ დაესწრება და მონაწილეობას ვერ მიიღებს საკანონმდებლო მუშაობაში. ერთად-ერთი ხსნა ისაა, რომ გყავდეს სათათბიროში და საბჭოში მომხრე დეპუტატი, რომელსაც შენთვის და ქვეყნისათვის ნამდვილად გული შესტკიოდეს. თუ ასეთი დეპუტატი არა გყავს, მორჩა და გათავდა. რაც უნდა უსამართლოდ სწყდებოდეს შენი ბედი, რაც უნდა ცამდის მართალი იყვე, საქმეს ვერ გამოატრიელებ. იგი ისე გადაწყდება, როგორც მთავრობასა ჰსურს. ერითს სიტყვით დაგემართება ისა, რაც დაემართა საცოდავს კურდღელს—დაგჭედამენ, და, მოდი და მერე, უმტკიცე ქვეყანას, აქლემი კი არა კურდღელი ვარო.

„კავკასიის კვირიაკემ“, ნათლად დაგვანახვა, თუ რა უბედურობას და სიდუხჭირეს წარმოადგენს ის უაღრესი ცენტრალიზმი, რომელზედაც აშენებულია დღევანდელი ჩვენი სახელმწიფო წესწყობილება. მიკვირს და გამკვირვებია, როგორ იცავენ ამ ქვეყნისა და ერის დამღუპველ სისტემას ჩვენებური დასელები. თუ მრავალი მათგანი უსუსური და უსწავლელია, აი, ვსთქვათ, თუნდ ნადეპუტატარი კაციაშვილი, კანდელაკი და სხვა, ზოგი ხომ ნასწავლი და განვითარებული იყო, მაგალითად აკ.

წერეთელი! ამას რაღა დაემართა? რამ დაუბნელა გონება ამ ენა-მახვილს ჭაბუკს?

მაგრამ ამ სამწუხარო მოვლენაზე საუბარი არ შეადგენს დღევანდელი წერილის საგანს. ამ ხანად ჩვენა გვსურს მოკლედ მოგახსენოთ, თუ რა ბედი ეწვია პეტერბურგში ხიზანთა ურთიერთობის მოსპობას, ანუ ლიკვიდაციის კანონ-პროექტს.

ყველას მოეხსენება ამ კანონ-პროექტის მცირე ისტორია მაინც. არსებული სახიზნო კანონი (3 ივნ. 1891 წ. და 5 ივნ. 1900 წ.) გახლავთ სალიკვიდაციო კანონი, ესე იგი კანონი იმისა, თუ როგორ უნდა მოსპონ ურთიერთ შორის საადგილ-მამულო განწყობილება მამულის პატრონმა და ხიზანმა. უფლება და მოვალეობანი ორივე მხარისა გამორკვეულია არსებული კანონით. სადავო მათ შორის, გამოსაძიებელი და გამოსაჩხრეკი სრულიად აღარაფერია.

სახიზნო კანონის ძალით მამული სრული საკუთრებაა მემამულისა, სულ ერთია ვინც უნდა იყვეს იგი: თავადი, აზნაური, ეკლესია, ხაზინა, მოხელე, მღვდელი, მოქალაქე, სახასო კაცი, თუ დროებით-ვალდებული. ნუ გაგიკვირდებათ, რომ დროებით ვალდებულსა და სახასო კაცსაც ჰყავს ჩვენში ხიზანი. ხიზანს-კი ეკუთვნის სრულ საკუთრებად სახლ-კარი, საოჯახო შენობანი და ნაყოფი მისის ნაშრომ-ნაღვაწისა, ესე იგი ვენახი და ბაღი. თუნდ სახლ-კარი მემამულის მასალისაგან იყოს აგებული, მაინც იგი ხიზნის საკუთრებაა. როდესაც ნებაყოფლობით მოისურვებენ მემამულე და ხიზანი ურთიერთობის მოსპობას, დამშლელი არავინა ჰყავთ. უკეთუ მამულის პატრონი ძალით დაითხოვს ხიზანს, უნდა გადაუხადოს სრული ფასი ხიზნის საკუთრებისა. თუ ხიზანი თვისის სურვილით წავა, საკუთრებაზე ხელი უნდა აიღოს. აი არსებითად შინაარსი ამ სალიკვიდაციო კანონისა. ამ წესით ხიზნობა ვერ მოისპო უბრალო ბიზეზის გამო—მამულის პატრონს თავი არა ჰქონდა გამოესყიდა ხიზნის საკუთრება. მეორე კიდევ ისაა, რომ ჩვენებურ ხიზანს ადგილობრივი მთავრობა ხელს არ უწყობდა და მამულს არ ანიჭებდა. უკანასკნელ ჟამამდე ჩვენს ტერიტორიაზე ასახლებდა: ნემცებს, ბერძნებს, სომხებს, სეკტანტებს და ახლა მართლმადიდებელ რუსებს. როცა სახასო მიწებს ვეღარ შოულობს საკმარისად, მაშინ საგლეხო ბანკის დახმარებით ჰყიდულობს კერძო მემამულეთაგან მიწებს და ასახლებს შიდა გუბერნიებიდან მოსულ მართლმადიდებელ რუსებს. ასეთს გარემოებაში, ცხადზედ უცხადესია, რომ ხიზანთა ურთიერთობის მოსპობა, ანუ ლიკვიდაცია არ მოხერხდებოდა.

მეფის მოადგილე თავის უქვეშევრდომილეს მოხსენებებში მტკიცედ იცავს იმ აზრს, რომ გლეხ-კაცობა ჰღელავდა მცირე მამულიანობის გამოვო, რომ იგი ამ მხრივ მოუწყობელია და სარევოლიუციო პროპაგანდამ მშვენიერი ნიადაგი იპოვნა ამ საადგილ-მამულო ანარქიაშიო. მაშასადამე გეგმა მომავლის მოქმედებისა მეფის მოადგილის აზრით გარკვეულია, ესე იგი გლეხ-კაცობა მკვიდრად უნდა მოეწყოს და საკუთრებად დაუმტკიცდეს ის მამული, რომელიც მას უჭირავს. რაკი მიზეზი მღელვარებისა გამოსძებნეს, მხნედ შეუდგა კავკასიის მთავრობა იმის განხორციელებას, რასაც რუსეთში ეძახიან მიწის-მოწყობას (რუსულად: землеустройство). ჩვენებური მიწის მოწყობა ცოტა არ იყვეს უცნაურია და ძლიერ ნაკლებადა ჰგავს ნამდვილ მიწის-მოწყობას, როდესაც გლეხის საკუთრება ალინთულია მემამულის და თვისისავე მეზობლების საკუთარ მამულებში, არ არის მოსპობილი სერვიტუტები, და მამული ისე მცირე აქვს გლეხს, რომ თავვი კუდს ვერ მოიქნევს. ასეა თუ ისე, დღეს მანდაური მთავრობა თავის მოღვაწეობას მიწის-მოწყობად ჰნათლავს და ჩვენც იძულებულნი ვართ ეს ტერმინი ვიხმაროთ.

20 დეკემბრის 1912 წ. კანონით ვითომდა მოაწყეს მამულის მფლობელობა დროებით-ვალდებულთა და იმ სახელმწიფო კაცთა რომელთაც გრამოტებით ეჭირათ აზნაურების, ბეგების, აღალარების და მელიქების ადგილ-მამული. ამ ჟამად შემუშავებულ კანონ-პროექტით მოაწყობენ ბედს იმ სახელმწიფო გლეხთა, რომელნიც სახლობენ სახასო მამულზე. ერევნისა, განჯისა და ტფილისის გუბერნიების სახელმწიფო კაცნი ემორჩილებიან 1 მაისის 1900 წ. და 21 აპრ. 1903 წ. კანონებს. მაშასადამე რჩებოდა მოუწყობელი ერთად-ერთი ჯგუფი გლეხ-კაცობისა რომელსაც ეწოღება ხიზანი.

არსებული კანონის ძალით მათი მიწის-მოწყობა იძულებით, მოუხერხებელი გახდა, რადგან ძირითადი კანონი სასტიკად უკრძალავს იძულებით მამულის წართმევას. საკუთრების პრინციპის შებღალვა უდრის ნამდვილ რევოლიუციას და აბა დღევანდელი მთავრობა ამას როგორ ჩაიდენს. თუ დღეს ქართველ თავად-აზნაურეაის საკუთრებას აუგებდნენ ანდერძს და მათს მამულს (საკუთრებას) ხიზნებს დაურიგებდნენ, ხვაღ რუსის გლეხები ამ პრეცედენტის მიხედვით რუსის სხვილ მემამულეთა და თვით

მეფის მოადგილის საკუთარ მამულებს მოითხოვდნენ. რუსის გლეხს უფრო აქვს გაღვიძებული მადა სხვისა მამულის ჩაგდებისა ხელში, ვიდრე ქართველ გლეხსა. მაშინ სწორედ რომ აირეკოდა მონასტერი და ძაღლი პატრონს ვეღარ იცნობდა.

მაშ, რა გზას უნდა დასდგომოდნენ, რომ არც მწვადი დაეწვათ და არც შამფური. შეღდგნენ ისტორიულ გამოკვლევა-გამოძიებას და აღმოაჩინეს, რომ დღევანდელი ხიზნები ღვიძლი შვილები არიან იმ ისტორიულ ხიზნებისა, რომელნიც გაჩნდნენ საქართველოში მეჩვიდმეტე საუკუნიდან დაწყებულიო. საიდან სადა, სად წმინდა საბა, სად შაჰ-აბასის მიერ დარბევა და წახდენა საქართველოსი 1605 წელს, სად ლეკების თარეშობა ქართლ-კახეთში და სად დღევანდელი ხიზნობა, მაგრამ საჭირო იყო „უფლების“ მოპოვება ხიზნებისთვის და იპოვნეს კიდეც. რა კი იპოვნეს ეს არ არსებული უფლება, ანალოგიაც ადვილად გაჩნდა. მთავრობამ ჩინშევიკების ბედი მამულის იძულებით მიცემის წესით მოაწყოვო. ჩინშევიკების სქემაზე აასხეს ხიზნების მიწის-მოწყობა და რაკი მემამულე სახიზნო ურთიერთობის მოსპობის დროს მარტო ღალა-კულუხს და ფულით ბეგარას ჰკარგავდა, დაადგინეს: ხიზნებს მიეცეს საკუთრებად სხვისა მამული, რაც უჭირავს, ხოლო მამულის პატრონს აენაზღაუროს მამულის ღირებულობა კი არა, ის შემოსავალი, რომელსაც იგი ჰკარგავდა. საუწყებათა შორის შემდგარმა კომისიამ პეტერბურგში სენატორ ნიკოლსკის თავმჯდომარეობით ეს პრინციპი არ შეიწყნარა და იმ გზას დაადგა, რომ მამული უნდა შეისყიდოს ხიზანმა და არა გადასახადით. შესყიდვა მამულისა მაინც ორმაგი დაადგინეს. ვინც ფულად იხდიდა ღალას, იმას უნდა დაეხსნა მამული ფულად გადასახადის გამრავლებით 16 $^2/_3$ ჯერ (ესე იგი 6% კვალობაზე კაპიტალიზაციით), ხოლო ვინც ღალას იხდიდა მოსავლით, ის დაიხსნიდა მამულს ორპირ ფასში შედარებით დროებით ვალდებულ გლეხთან.

ამგვარად შედგენილი კანონ-პროექტი ბ-ნმა პ. სტრელბიცკიმ წარუდგინა მანდაურ იურიდიულ საზოგადოებას, რომელმაც ბეჭედი დაასვა სამართლიანობისა და გამოსთქვა ის აზრი, რომ კანონ-პროექტი შესაწყნარებელიაო.

პეტერბურგი.
4 დეკ. 1913 წ.

ან-ფარი.

წვრილ კრედიტის ამხანაგობათა კავშირი კახეთში

თუ რამდენად სასარგებლოა საზოგადოდ კოოპერატიულ დაწესებულებათა და კერძოდ წვრილ კრედიტის ამხანაგობათა კავშირი, პრინციპიალურად საკითხი ყველასათვის გადაწყვეტილი უნდა იყვეს, და როდესაც ვლაპარაკობთ კახეთის საკრედიტო ამხანაგობათა კავშირზედ, აქ მხოლოდ საკითხის ორ პრაქტიკულ მხარეს უნდა მივაქციოთ ყურადღება: 1) რამდენად მომზადებულნი არიან ამხანაგობანი და რამდენად გრძნობენ კავშირის საჭიროებას; და 2) სად, ან რა რაიონის კავშირი უნდა მოეწყოს.

კახეთი, როგორც უმაღლეს სამეურნეო კულტურის კუთხე (ვაზი, თამბაქო, ბრინჯი და სხვა) და ქონებრივად კი დაქვეითებული, ძრიელ საჭიროებს კრედიტს და ისიც მუდმივ. ამითი აიხსნება, რომ სულ 2—3 წლის განმავლობაში საკრედიტო ამხანაგობათა რიცხვი კახეთში 29-მდე ავიდა (რომლიდანაც თელავის მაზრაშია 9, სიღნაღის მაზრაში ცხრამეტი და თიანეთის მაზრაში ერთი). ყოველი ცალკე ამხანაგობაც სისწრაფით ვითარდება, იზრდება: არიან ამხანაგობანი, რომელთა წევრთა რიცხვმა დიდი ხანია 650 გადააჭარბა და რომელთა ბალანსი უდრის ორმოცდათი ათასამდინ მანათს (ველისციხე, თელავი, გურჯაანი და სხვა). ზოგიერთ ამხანაგობაში შესანახად შეტანილი ფული 3000—4000 მანათზედ კიდევ მეტია (თელავისა და გურჯაანისა). მაგალითად ველისციხის ამხანაგობის საკუთარი თანხა უკვე 7000 მანეთს აღემატება. ყველა ეს იმის მოწმეა, რომ კახეთში საკრედიტო ამხანაგობანი როგორც რიცხვით ისე საქმიანობით სისწრაფით იზრდებიან და საჭიროა მათი შეთანხმებული მუშაობა. მეტადრე რომ ამხანაგობათ ხშირად სრულიად მოუმზადებელი ხელხი უწევს ხელმძღვანელობას რომელთაც წევრთა მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებაც კი არ შეუძლიანთ... და აკი ამითი აიხსნება, რომ თითქმის ერთსა და იმავე დროს რამდენიმე ამხანაგობამ აღძრა წარმომადგენელთა თათბირის მოწყობის საკითხი კავშირის დასაარსებლად (თელავი, სიღნაღი, ველისციხე). თათბირი შესდგა კიდეც: პირველი ორი—ქ. სიღნაღში. მესამე 3 გიორგობისთვეს—ქ. თელავში, ხოლო მეოთხე გურჯაანში 18 გიორგობისთვეს, და ოთხივე თათბირზედ აღიარებუ-

ლი იყო კავშირის აუცილებელი საჭიროება. ბოლო კრებებზედ კომისიაც კი იყო არჩეული კავშირის დაარსების ნებართვის ასაღებად.

ამ წერილში განსაკუთრებული ყურადღება მინდა მივაქციო საკითხის მეორე მხარეს ე. ი. კავშირის რაიონს.

ზოგიერთ ქართულ გაზეთებში (სასოფლო გაზეთი, კლდე, ხმა კახეთისა) რამდენჯერმე იყო გამოთქმული აზრი **სამაზრო** კავშირების მოწყობის მომხრე, და სიღნაღში შემდგარ წარმომადგენელთა კრებებიც სამაზრო კავშირს მიემხრნენ. კახეთში, ერთ-ერთი მაზრის ამხანაგობათა (ამ შემთხვევაში სიღნაღის მაზრის) ასეთი გარდაწყვეტილება აიხსნება სწორედ იმ პროვინციალურ პატრიოტიზმით, რომელზედაც დ. ვაჩნაძე უთითებდა თავის წერილში (კლდე № 38). ძნელი წარმოსადგენია რით ხელმძღვანელობენ სამაზრო კავშირის მომხრენი კახეთში, როდესაც მთელი კახეთი ერთ მთლიან ერთეულს წარმოადგენს და გარდა ადმინისტრატიულ დაყოფისა ერთი მაზრა მეორისაგან არსებითად არაფრით განირჩევა. თუ სამეურნეო დარგის სხვადასხვაობას ვიტყვით, მაშინ იძულებულნი ვიქნებით კახეთში სამი კავშირი კი არ შევქმნათ (სიღნაღის, თელავის და თიანეთის) არამედ 10, 15, 20: მაგალითად სიღნაღის მაზრაში მევენახეობასაც მისდევენ, ხვნა თესვასაც, ბამბასაც, თამბაქოსაც, ბრინჯსაც და კიდევ სხვას, აგრედვე თელავის მაზრის, მეტადრე ჩრდილოეთით ხვნა თესვას უფრო მისდევენ, ვიდრე მევენახეობას.

კავშირს კი ამისთანა სხვადასხვაობა მეურნეობისა უფრო გააძლიერებს და გაანვითარებს, რადგან აქ შეიძლება განვითარდეს, როგორც ფულის გაცვლა-გამოცვლა სხვა და სხვა სეზონში, აგრედვე საშუამავლო ოპერაციები: მაგ. როდესაც მეცხვარე მატყლსა და ცხვარსა ჰყიდის და არამცთუ გარეშე ფული არა სჭირდება, არამედ დროებით თვითონაც მოიმხოს, მაშინ მევენახისთვის არის სესხი საჭირო და აქ შუამავლად მოევლინება კავშირი.

სხვაც არა იყოსრა, რანაირად უნდა განვითარდეს მაგ. თიანეთის მაზრის კავშირი (?) როდესაც იქ ეხლა ერთი ამხანაგობაა (ახმეტისა) და ოთხზედ მეტი არც როდისმე იქმნება? ან რა იმდენი მომუშავე ხალხი ჩვენა გვყავს, რომ ერთ მუჭა ქვეყანაში სამი კავშირი მოქმედებს?.. ამიტომ კავშირი მხოლოდ ერთია შესაძლებელი — **მთელი კახეთისა**.

დიდი მნიშვნელობა აქვს კავშირის წესიერ განვითარებაში აგრედვე კავშირის რეზიდენციის არჩევას. ჩვენის აზრით კავშირი უნდა მოეწყოს არა თელავში, სიღნაღში ან სხვაგან, ვითომ იმიტომ რომ კავშირმა ხელი შეუწყოს ამა თუ იმ ქალაქის წარმატებას, როგორც ამბობს დ. ვაჩნაძე თავის წერილში, არამედ ისეთ ალაგას, რომელიც ხელს შეუწყობს თვით კავშირის და მოკავშირე ამხანაგობათა წარმატებას ე. ი. მთელი კახეთის და კერძოდ საკრედიტო ამხანაგობათა ცენტრში, და აი რატომ:

კახეთის საკრედიტო ამხანაგობებში ძლიერ ვითარდება და მალე ყველა დანარჩენ ოპერაციებს ერთი ორად გადააჭარბებს საშუამავლო ოპერაცია. ეს საშუამავლო ოპერაციები მალე სავსებით დააკმაყოფილებენ — მეტადრე კავშირის საშუალებით — წევრის ყველა მოთხოვნილებას, როგორც ვენახში სახმარ წამალით, მასალა — იარაღით, ისე სხვა და სხვა სამეურნეო იარაღით ანუ ნაწარმოებით. ჯერ მარტო გოგირდ შაბიამანისათვის დესეტინა ვენახზედ საჭიროა 32 — 35 მან. და კახეთში კი 22 ათასი დესეტინა ვენახია ე. ი. 770,000 მანათისა და ამის მეოთხედიც რომ კავშირის საშუალებით მოდიოდეს, ადვილად წარმოსადგენია კავშირის ზრდა. ამისათვის კავშირმა პირველ ყოვლისა უმთავრესი ყურადღება უნდა მიაქციოს საშუამავლო ოპერაციებს და მოაწყოს სამეურნეო მასალა, ნაწარმოებ — იარაღის საწყობები. მათი მოწყობა კი შეიძლება სადმე ცენტრში, როგორც საკრედიტო ამხანაგობებისა, ისე რკინის თუ შარა გზებისა, რათა უფრო იაფი და ადვილი იქმნეს გადატან-გადმოტანა და გაცვლა-გამოცვლა წევრთა ნაწარმოებისა თუ სამეურნეო იარაღ-მასალისა. ასეთი ცენტრი კი კახეთში, მეტადრე რკინის გზის გახსნისას (რაც სხვათა შორის კავშირზედ ადრე იქნება), ერთად ერთია — **გურჯაანი** და თუ საზ. ,,კახეთის'' უმთავრესი საწყობი განზრახულია გურჯაანში, რასაც დ. ვაჩნაძე ამბობს თავის წერილში, ეს, მე ვფიქრობ, იმიტომ კი არა რომ საწყობმა ხელი შეუწყოს გურჯაანის აღორძინებას, არამედ იმიტომ რომ თვით საზ. ,,კახეთისთვის'' ეს სამჯობინო იქნება. კავშირის რეზიდენციის არჩევაშიაც ჩვენ მარტო ერთი მოსაზრებით უნდა ვხელმძღვანელობდეთ — თუ რამდენად შეუწყობს ესა თუ ის ადგილი **თვით** კავშირის ნორმალურ პირობებში განვითარებას.

ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ არც სამართლიანია კავშირი თელავში მოეწყოს, როდესაც სიღნაღის მაზრაში ამხანაგობათა რიცხვი ეხლა 19-ია ხოლო მალე 30 ამდის ავა, და თელავის მაზრა-

ში კი 12-ს არ აღემატება არც მომავალში (ეხლა ხომ 9 არის), სიღნაღის მაზრაში თვითოელი ამხანაგობა სისწრაფით იზრდება წევრთა რიცხვით და ოპერაციებით და კავშირის საჭიროება უფრო მეტად საგრძნობია—რასაც ვერა ვხედავთ თელავის მაზრაში.

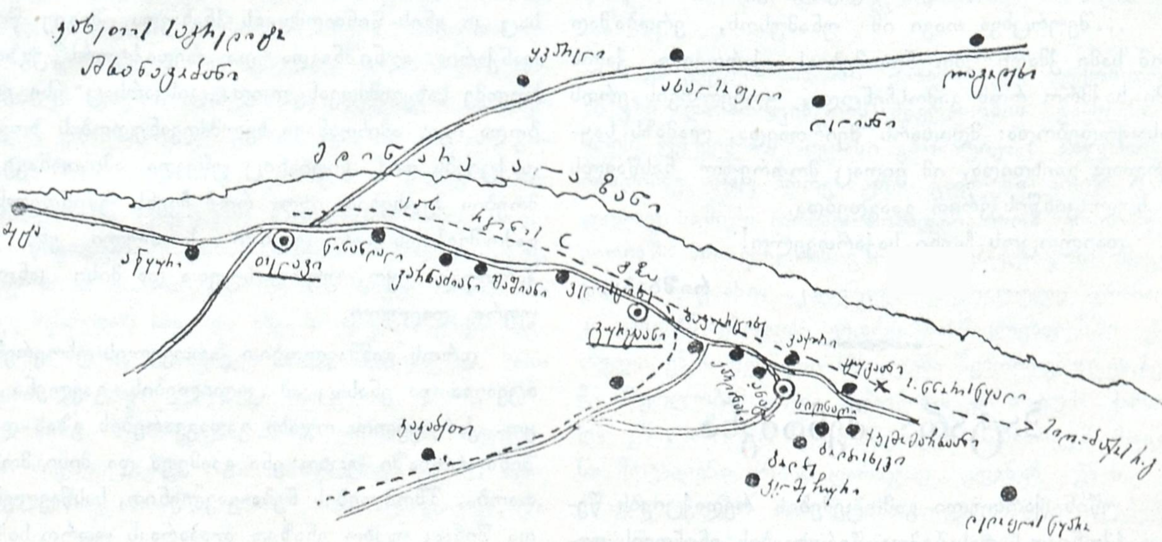

აქვე მოგვყავს სქემატიური რუქა იმ 25 ამხანაგობისა (4-ის შესახებ ცნობები არა გვაქვს) რომელნიც მოქმედებდნენ კახეთში წარსულ მარიამობისთვემდე, საიდანაც მკითხველი ნათლად დაინახავს, თუ სად არის ცენტრი ამხანაგობათა და სად უნდა მოეწყოს კავშირი. უნდა აღვნიშნო აგრეთვე, რომ მთელი ჯამი მანძილისა ყველა დანარჩენ ამხანაგობათაგან თელავამდის უდრის 1248 ვერსს. ხოლო გურჯაანამდის 669 ვერსს ე. ი. ერთი ორად ნაკლებს. მანძილის შემცირება კი შეამცირებს გადასაზიდ გადმოსაზიდ ხარჯს და გაუადვილებს ამხანაგობათ კავშირთან დამოკიდებულებას. ამ რუქიდანვე სჩანს რომ მეტი წილი რკინის გზის ლიანდაგს ჩამოშორებულ ამხანაგობათა, გურჯაანთან უფრო ახლოა, ვიდრე თელავთან.

ხშირად გვესმის აგრეთვე ისეთი მოსაზრება თელავში კავშირის მოწყობის სასარგებლოდ, როგორც მაგალითად ის, რომ ბ ლუკაშვილი, რომელიც ინიციატორობს კავშირის მოწყობას და საკმაოდ მომზადებულიც არის მის სახელმძღვანელოდ, თელავში სცხოვრობსო. ჩვენ კი გვგონია რომ სწორედ ლუკაშვილის საქმის სიყვარულმა და მისმა მომზადებამ უნდა აფიქრებინოს მას, რომ კავშირი უნდა მოეწყოს იქ, სადაც იგი ნორმალურ პირობებში განვითარდება. და სიახლოვე კი ისეთ ძლიერ ამხანაგობათა, როგორიც არიან სიღნაღის მაზრის ამხანაგობანი, მას გააძლიერებს და მკვიდრ ნიადაგზე დააყენებს. ამიტომ ჩემის აზრით კავშირი უნდა მოეწყოს სოფ. გურჯაანში.*)

გ. წინამძღვრიშვილი.

სამივე სჯობია

(ჩინ-მაჩინური ამბავი)

მოგეხსენებათ, ჩინეთი უცნაური და საკვირველი ქვეყანაა. იქ ყველაფერი უკუღმა ხდება.

ამას წინად ერთს ჩინურ გაზეთში ასეთი ამბავი ამოვიკითხე:

ერთი გასათხოვარი ქალი სამმა კაცმა ცოლად ითხოვა.—ამათში ერთი მდიდარი იყო, ერთი ლამაზი, ერთიც ნასწავლი...

...აკი ვთქვი, ახირებული ქვეყანა-მეთქი ჩინეთი: ჩვენში სამი ქალი ერთს საქმროს დასდევს, ისიც ვერ დაუჭერიათ, იქ კი...

არ იცოდა დედ-მამამ ამ სამ საქმროში რომელი ერთი ერჩიათ. ბოლოს, საქმე რომ გაუჭირდათ, აიღეს და არჩევანი ქალს მიანდეს...

...ესეც ერთი უჩინ-მაჩინობა: ასეთი უბრალო საქმის გადაწყვეტა, თუ არ ჩინეთში, სად გაძნელებულა?..

---

*) რადგან რედაქციას ეს საკითხი ფრიად მნიშვნელოვანად მიაჩნია, სასურველია გადატანილ იყოს სასოფლო საზოგადოების სამსჯავროზედ.

ქალს გაუკვირდა:

— მერე რა არის აქ ძნელიო? მდიდართან სადილად წავალ, ლამაზთან ღამე დავიძინებ, დანარჩენ დროს ნასწავლთან გავატარებო...

...შეურცხვა თავი იმ უნამუსოს, ერთბაშად რომ სამი ქმარი მოუნდომებია! ქართველ ქალს სამი საქმრო რომ გამოსჩენოდა, ყოველთვის ერთს დასჯერდებოდა: მდიდარს შეირთავდა, ლამაზს საყვარლად გაიხდიდა, იმ ვიღაც მოთრეულ ნასწავლს კი სულ კინწისკვრით გააგდებდა.

დაილოცოს ჩვენი საქართველო!

რიშბაბა.

პატარა შენიშვნა

უწინ ქართული გამოცემების რედაქციებს წესად ჰქონიათ — დასაბეჭდი წერილების ენისთვის ყურადღება მიეპყრათ. ამ წერილებს შეძლების-და გვარად, ჯერ ენას შეუსწორებდნენ, გაუშალაშინებდნენ და შემდეგ ჰბეჭდავდნენ ხოლმე. ამიტომაც იყო, რომ იმ გამოცემებში (ცისკარი, სასოფლო გაზეთი, დროება, მნათობი) უფრო ხშირად ყველა წერილები თითქოს ერთი ენით იყო ნაწერი. ეს მაშინ იყო, როდესაც ქართული ენა ეხლანდელზედ უკეთესს გარემოებაში იმყოფებოდა, როდესაც ჩვენს მწერლებს ქართული ენის ცოდნა თუმცა სასწავლებელში არა ჰქონდათ მიღებული, მაგიერად მათ ეს ენა მუდამ ქართულად მოლაპარაკე ოჯახში ჰქონდათ შესწავლილი და სასწავლებელში ყოფნის დროსაც იგინი, გაკვეთილებს გარედ, მუდამ ქართულად იყვნენ მოსაუბრენი. მაშინდელი ქართველობაც უფრო ეტანებოდა ძველ მწერლებს: „ვეფხვის ტყაოსანს“, „მოურავიანს“, „ყარამამიანს“, „დარეჯანიანს“ და სხვ. ოჯახებში მათს კითხვას (ხელნაწერებით რასაკვირველია), ბევრნი ეწყობოდნენ. ამას გარდაც მაშინდელი პოეტების ლექსები: ბ. გაბაშვილისა, ალ. ჭავჭავაძისა, ნ. ბარათაშვილისა, გრ. ბ. ვახტ. ორბელიანისა — ზოგისა კითხვით და ზოგისაც სიმღერით ხშირად გაისმოდა ქართველ ოჯახებში. ამ ნაირად მაშინ ქართული ენა უფრო მეფობდა და ამიტომაც უფრო სუფთა და წესიერი იყო იგი, მწერლებიც ამ ენაზედ იყვნენ აღზრდილნი და თუ დასაბეჭდ წერილებში რაიმე უწესოება შეიპარებოდა, ამას რედაქტორ-გამომცემლები ასწორებდნენ. ამას გარდა გარეშე დარეჯენიცა ჰყვანდა ენას — თანამედროვე პირნი, ქართული ენის კარგი მცოდნენი და იგინი მის სიწმინდეს და წესიერებას დიდს ყურადღებას აპყრობდნენ. თავად გრიგოლ ორბელიანს წესად ჰქონდა „დროების“ ფურცელში რასაც კი ენის წინააღმდეგს ჰნახავდა, შიგვე წითელი ფანქარით აღნიშნავდა და რედაქტორს უგზავნიდა ხოლმე სახელმძღვანელოდ. „ცისკარსაც“ ესე ეპყრობოდა იგი. ამისთანავე ხელმძღვანელობას ზოგს რედაქციებს დიმ. ყიფიანიც უწევდა. ამისთანავე გარემოების მეოხებით იყო, რომ ჩვენს უწინდელს დროგამოშვებითს გამოცემებში ქართული ენა უფრო ქართული იყო, უფრო სუფთა და მისი კანონებიც უფრო დაცული.

დროს განმავლობით ქართველის ცხოვრება შეიცვალა და ენასაც ამ ცვლილების გავლენა დაეტყო. ქართველის ოჯახი გადაგვარების გზას დაადგა, შინაურობაში უცხო ენა გაამეფა და მისი მოზარდი თაობა, მშობლების ნება-გავლენით, სასწავლებელში და შინაც უცხო ენაზედ ლაპარაკს უფრო საჭიროდ და თავმოსაწონადაც სთვლიან. ამ გადაგვარებამ და დამახინჯებამ ასე ჰქმნა, რომ ამ ჟამად, ამ ქართული წიგნების სიმრავლესა და სიიაფეში, ქართველის ოჯახში ქართულ წიგნებსა და ჟურნალ-გაზეთებს იშვიათად შეხვდებიო, და მათს მაგიერ „ტიფლისკი ლისტოკი“, „კურიერ კაპეიკა“, „ოგონიოკი“, „სინი ჟურნალი“, „სოლნცე“, „ნაშა ჟიზნი“ და სხვ. ამისთანა აბდა-უბდა უცხო გამოცემები ამშვენებენ ქართველი ოჯახის სასტუმრო ოთახის მაგიდებს. კალენდარიც კი, ეს ყოველდღიური უბრალო ცნობების მომცემი, ქართულშიც ხომ ყველა ცნობები ერთნაირად მოიპოვება, ისიც კი რუსული უკიდიათ ოთახში.

ამისთანა გარემოებაში აღზრდილი ქართველი, თუ რაიმე შემთხვევითი გავლენით ქართულ მწერლობას მოჰკიდებს ხელს, რა უნდა იყოს მისი ნაწერი თუ არ რუსულად ნაფიქრი და ქართულად გადმოთარგმნით დაწერილი. სწორედ ამან ჰქმნა, რომ ქართულ ნაწერებში რუსული ლექსთ წყობა გამეფდა: წინადადებებში სიტყვების უალაგო ალაგს დალაგება, ჰფეროობს თუ არა ჰფეროობს აზრს სიტყვისა ,,რომელიც'' ხმარება, სიტყვისა ,,რომ'' იქაც ხმარება, სადაც სრულებით საჭირო არ არის, ქართული სიტყვების მაგიერ უცხო სიტყვების შემოტანა (პროდუქტი, ინსტრუმენტი) ანუ უცხო სიტყვების თარგმნით შემოღება (ზომა — мѣра), სახელების იმ ასოებით წერა, რა ასოებითაც რუსულად იწერება (არტაანის მაგიერ — არდაგანი, ყანდაარის მა-

გიერ—კანდავარი, ალას მაგიერ—აგა, შაჰის მაგიერ შახი და სულ ვინ მოსთვლის). ამ გზა კვალის არევამ დროების შესაფერი გრამატიკოსებიც მოგვივლინა. ერთი ჰქადაგებს ასოები: თ, ფ, ქ, ყ, ძ, წ, ჭ და ჯ ქართული ენისათვის მეტი ბარგიაო და აპირობს ქართველი თავისებურად ალაპარაკოს: **თავის** მაგიერ **ტავი** ათქმევინოს, **ფქვილის** მაგიერ **პკვილი, ქარის** მაგიერ **კარი, ძვირის** მაგიერ **ვირი**, ანუ **ზვირი**, და სხვ. მეორე ნ-სა სდევნის სიტყვებიდგან და ჰქადაგებს: **წავიდნენ**-ს მაგიერა (წასულა) **წავიდენ** (წადენა) სწერეთო; ზოგნი კიდევ, და უფრო ამ უკანასკნელ ხანში, სახელ არსებითსა და ზედშესრულს სხვა და სხვა ბრუნვით სწერენ, მაგ. დადებითი აზრს, მნიშვნელობითი შემთხვევას, მისი ღირსებას და სხვა; უნდა კი: დადებითს აზრს, მნიშვნელობითს შემთხვევას, მისს ღირსებას. იქამდისაც კი მივიდა საქმე, რომ „რაც უნდა იყოს“ შესცვალეს „რაც **არ** უნდა იყოს“—ათ შესცვალეს, და სხვა.

მაგრამ ყველაზედ მეტი და მასთან მედგარი დევნა ამ დროების გრამატიკოსებისა და არაგრამატიკოსების მეოხებით ასო **ჰ**-მ განიცადა, იმის მიუხედავად, რომ იგი ასო ზმნის კანკლედობაში აუცილებს, აზრის გამომხატველს ხმას (ბგერას) წარმოადგენს და უამისოდ იგი ზმნის თვისებას ჰკარგავს და სახელი არსებითის თვისებას იღებს, იგი ისევეა საჭირო ზოგი ზმნის მეორე და მესამე პირის გამოსახატავად, როგორც პირველი პირისთვის ასო ვ,—და თუ ერთის გადაგდებაა საჭირო, მეორეც უნდა თან მივაყოლოთ. განა გამოცანის ხასიათი არა აქვს ზოგი ეხლანდელი მწერლების ხმარებულ სიტყვებს: გაყვა, მოწამლა, ქადაგებს, გზავნის? ზმნაა ეს სიტყვები: გაჰყვა, მოსწამლა, ჰქადაგებს, ჰგზავნის, თუ სახელი არსებითი: გაყვა და მოწამლა მხოლოობითი რიცხვის სახელობითი ბრუნვა, ქადაგებს (ქადაგი)—მრავლობითი რიცხვის მიცემითი ბრუნვა, გზავნის (გზავნა)—მხოლოობითი რიცხვის ნათესაობითი ბრუნვა? ამის მიხვედრა გამოცნობაზედ დრო რად უნდა იხარჯებოდეს, ან ენის ბუნება რად უნდა მახინჯდებოდეს. ეს რასაკვირველია, ზოგი გრამატიკოსისა და პროვინციის ბრალია, მაგრამ უფრო იმისი, რომ ჩვენ წესიერად შემუშავებული გრამატიკა არა გვაქვს და როგორც მოგვხვდება ისე ვწერთ. ეს იქიდგანაც სჩანს, რომ ზევით მოყვანილი ნიმუშების მწერლები ერთგან რომ ჰკვეცენ **ჰ**-ს, სხვაგან იქვე ახლოს ხმარობენ ამ ასოს, ხოლო რაც შეეხება იმ სიტყვებს, სადაც ჰ-ე ს-დ იცვლება, იქ ამ ასოსი უარყოფა ველარ მოუხერხებიათ, და სწერენ: გაჰყვა, ჰკითხოს, ჰგონია, მიჰკედლებია, ჰშველის და სხვ., სწერენ, მოსწამლა, ჩასჭიდა, დასჰრგუნა, წასთვლიმა და სხვ. და სხვ.

ეს ყველა რიგიანი გრამატიკის უქონლობის მიზეზია და პროვინციის მწერლობის გავლენითაც არის. უეჭველია რიგიანი გრამატიკაც გაგვიჩნდება როდისმე, არც პროვინციის გავლენა არის საბოლოოდ საშიში (არსად მომხდარა რომ ერის მწერლობაში პროვინციის გზა გამეფებულიყოს) მაგრამ ვიდრე რიგიანი, აკადემიურ-მეცნიერული გრამატიკა გაგვიჩნდებოდეს, ვიდრე სასწავლებლებში ქართული ენის წესიერი სწავლება შემოიღებოდეს, ჩვენმა მწერლობამ უნდა ასწავლოს ქართველს ქართული ენა. ამიტომ ჩვენი მწერლობის სათავეში მდგარნი მოვალენი არიან დარაჯად ედგნენ ენას, და როგორც უწინ მათ წინაპართ-გამომცემელთ ჰქონდათ ჩვეულებად, ისე ეხლაც დასაბეჭდი წერილები და თხზულებანი დაბეჭდვამდის შეასწორონ ხოლმე, ღვარძლისგან გასწმინდონ და მით ერთის მხრივ მის დამმახინჯებელ გრამატიკოსებისა და არაგრამატიკოსებისაგან დაიფარონ იგი, და მეორე მხრივ მკითხველ საზოგადოებაში სუფთა ქართული ენა გაავრცელონ. ესეთი დარაჯობა ქართულ ენას უწინდელზედ მომეტებულად ეხლა ესაჭიროება.

თავისუფალი მეთვალყურე.

ქეთო

(საშობაო მოთხრობა, ციკლიდგან „მოხუცის ნაამბობი“).

წარსულთა დღეთა სიმწარ-სიამე
ოცნებად ტკბილად მომაგონდება.

ჩვენი ცხოვრება, როცა განვლილ არსების ხანას სამოცი წლის სიმაღლიდგან დაჰყურებთ, მოგაგონებთ ზაფხულის ღამეთა სიზმრებს. მოკლე და პატარაა ზაფხულის ღამე, და ასეთივეა მისი სიზმრებიც. მოკლე და პატარაა იგი, როგორც ადამიანის ლამაზ ოცნებათა ხანი: მსწრაფლად გაირბენს, აღმოსავლეთი გაალისფერდება, და თქვენც რაღაც ტკბილი სევდით შესცქერიხართ მას.

მოხუცებულობის დროს ადამიანი თავისს სიცოცხლეს თავისი თავ-გადასავალი შემთხვევათა ჯა-

მით ანგარიშობს, და ყოველი შემთხვევა ამ მოკლე, პატარა და ლამაზს ზაფხულის ღამეს წააგავს, და ისინიც გულში სტოვებენ ტკბილ სევდიან მოგონებათ.

ერთი ასეთი შემთხვევა მქონდა მეც. იგი იყო ლამაზი სიზმარივით ტკბილი, და ზღაპარივით ჩქარა გაიარა, თუმცა ჩემს გულში აუხოცველად აღიბეჭდა. რასაკვირველია, იმ დროს ჯერ ისევ ახალგაზდა ვიყავი, ცხოვრებას ჩემთვის არ ჩაევლო თავისი სუსხი და ყველაფერს ჩემი ოცნების ქვეშ ვავარდისფრებდი.

ჩემი უნივერსიტეტში ყოფნის პირველი წელი იყო, და აბა ისე როგორ დავტოვებდი, რომ შობაახალწლისთვის სამშობლოში არ დავბრუნებულვიყავ და აქ არ გამეტარებინა ეს დღესასწაულები, როდესაც მთელი ჩემი გული აქეთ მეწეოდა. საქართველოში ქრისტიშობისთვის ნახევარს ჩამოვედი, თბილისში დავბინავდი და მთელი დღეები გოლოვინის პროსპექტს არა ვშორდებოდი: საღამოობით კი სადმე სტუმრად დავდიოდი.

შობის დღესასწაული იდგა. ყველა მხიარულობა-სიამოვნებას მისცემოდა. ერთმანეთში ხშირი შიმოსვლა ჰქონდათ, და აი მეც უცაბედად მოვხვდი ერთს ქართულ ოჯახში. ახალგაზრდობა შეყრილიყო, მღეროდნენ, თამაშობდნენ, ცეკვავდნენ, სიამოვნებდნენ. მასპინძელი ოჯახი მეტად გულ-კეთილი და სახე-მხიარული უხვდებოდა სტუმრებს, ქალები კეკლუცად და მოხდენილად დიასახლისობდნენ; და მეც საერთო მხიარულებაში ჩავერიე. დრო შეუმჩნეველად მირბოდა.

და აი სწორედ ამ საღამოზედ აქ მე გავიცანი ერთი ახალგაზრდა ქალი—ქეთო ფოთოლაძე. მისი შავი თვალები სიმხიარულის ელვარებას აფრქვევდნენ, ლამაზი სახე სიამოვნებით გიტაცებდათ და გიშერის თმა ლამაზ გვირგვინად დასწოლოდა მის მარმარილოს შუბლს. ხშირად გამიგონია კამათი, სიყვარული მსწრაფ-ნაშობი გრძნობაა, თუ თანდათანობით განვითარებულიო. მე ვგონებ ერთიც და მეორეც. ყველაფერი აქ თვით ადამიანზედ ჰკიდია. ახალგაზდის გული ცეცხლია, და მისი სიყვარულიც უნდა მალი იყოს. მეც ასევე დამემართა. დავინახე თუ არა ქეთო, შემიყვარდა, და შემდეგ მთელს საღამოს თვალი არ მომიშორებია, ყოველი მისი მიმოხვრა, ხმა, სიცილი მხიბლავდა მე და გამოუთქმელი ნეტარებით მივსებდა გულს.

ეხლა რომ მკითხოთ რა მომეწონა მასში, ვერ გეტყვით, და ვგონებ, არც მაშინ ვაძლევდი ჩემს თავს ამაში ანგარიშს. და ან განა სიყვარულის დროს რამე ლოღიკა არსებობს? მე ის მიყვარდა, აი მთელი საფუძველი; მიყვარდა პირველს შეხვედრისასვე ძლიერად, გამოუთქმელად, გატაცებით. მასში ვხედვდი ყველა ჩემი იდეალების განხორციელებას. პირველად ვხედავდი, მაგრამ ძველი, უვიწყარი დროის მეგობარი მეგონა; ახლად გავიცანი, მაგრამ დარწმუნებული ვიყავ, რომ განხორციელებული სისრულე ვპოვე მასში, პირველი შეხვედრა იყო, მაგრამ ჩემთვის ეჭვს გარეშე იდგა ის, რომ იგი დაჯილდოვებული იყო ბუნების მიერ ყველა იმ ღირსებებით, რომლებიც კი მე მინდოდა ქალსა ჰქონოდა.

და მე ახალგაზდური სისწრაფით გადავწყვიტე, რომ იგი იქნება ერთად ერთი და უკანასკნელი, რომელსაც ეთაყვანება სამუდამოდ ჩემი გული.

გულუხვმა მასპინძლებმა გვიანობამდის არ გაგვიშვეს სახლებში, და წასვლისას ისე მოვახერხე, რომ სახლში ჩემი ქეთო მე გავაცილე. შობის მშვენიერი ღამე იყო. ვარსკვლავებით მოჭედილი კამკამა ცა ლამაზ გუმბათად დაჰყურებდა ქვეყნიერობას. ირგვლივ რაღაც წყნარი სიმშვიდე და ნაზი სიჩუმე იყო გამეფებული. თითქოს ბუნება ელის, ანგელოზთა გუნდი გადმოივლის და ღაღადისათ იგალობებს, ქრისტეს შობას აუწყებს კაცობრიობას და ქვეყანას მშვიდობასა და სათნოების დამყარებას უსურვებსო.

და მთლად ჩემი არსებაც ბუნებისა და გარემოს ამ ტკბილ-შეზავებულ განწყობილებას შეუთანხმებოდა თავის სულისთქმას. ჩემი გული რაღაც ღვთიური ჰარმონიის ჰანგებით იყო აღვსილი. მივყვებოდი ქეთოს, და ჩემი თავი სანეტარო სამეფოში მეგონა.

სახლში გვიანობისას დავბრუნდი. იმ ღამეს მაინც არ დამიძინია: სულ ქეთოზედ ვოცნებობდი. და როცა განთიადისას რულმა დამძლია, სიზმარშიაც კი ისევ ვნახე. რა ბედნიერად ვგრძნობდი თავს!

მეორე დღეს სულ ქეთოს გზაზედ დავდიოდი, მაგრამ ვერსად შევხვდი. ასევე იყო შემდეგ დღეებიაც. რა რიგ ვიტანჯებოდი მაშინ ყველა ამით! მხოლოდ ერთხელ გოლოვინის პროსპექტზედ მივდიოდი და უცბად მან ეტლით გაიარა. შევკრთი, ფერი მეცვალა. დიდხანს ვიდექი და თვალს ვადევნებდი მიმქროლავ ეტლსა, რომელშიაც ჩემი ძვირფასი საუნჯე იჯდა. პირადად, ახლო სალაპარაკოდ კი ველარ ვნახე ველარსად, თუმც ბევრს ვეცადე. ვინ იცის,

რამდენჯერ გამივლია მათი სახლის ახლო და შევ-ცქერივარ ფანჯრებს, რომლის იქითაც მეგულებო-და კეკლუცი ქეთოს ნაზი სახე; რამდენი საათი გამიტარებია იმათ წინ იმ იმედით, ქეთო გამოვა და ვნახავ მეთქი. მაგრამ ამაოდ!

ის იყო და ის. მე ის აღარსად შემხვედრია. მიყვარდა კი დიდს ხანს და ტკბილ-მწარე ნეტარე-ბა-ტანჯვას ბევრს განვიცდიდი. დღე მუდამ მაზედ ვფიქრობდი და ღამეც კი ის მეზმანებოდა. ბევრი რაინდულ საქმისადმი სურვილი აღმიძრა ქეთოზედ ოცნებამ!

წავედი შემდეგ რუსეთში ქეთოს დავ-შორდი სამუდამოდ, მაგრამ მისი ნათელი სახე ყო-ველთვის თვალწინ მედგა, როგორც ჩემი ცხოვრე-ბის გზის მაჩვენებელი ვარსკვლავი.

რა იქმნა ქეთო, სად არის, ცხოვრებაში რო-გორი გზა გაიარა, არ ვიცი. მართლა ასეთი იყო, როგორც ის მე ამ ღამეს გავიცანი? არც ეგ ვიცი. შესაძლოა, ყველაფერი ჩემი ოცნების შექმნილი იყო. მაგრამ ეხლაც კი რომ მაგონდება იგი, რა-ღაც ტკბილს ნეტარად მივლის გულში ის დრო, როცა ის ვნახე და შემიყვარდა. ეჰ, ხომ იცით, ყმაწვილობისას, როგორც ყველა, მეც ოცნებით ვქმნიდი ჩემს ცხოვრებას. დავბერდი, და ეხლაც „წარსულთა წელთა სიმწარ-სიამე ოცნებად ტკბი-ლად მომაგონდება“.

ოცნებაა მთელი ჩვენი სიცოცხლე, მხოლოდ ოცნება!

დაათავა თავისი მოთხრობა მოხუცმა შობა ღა-მეს, და ერთად დღესასწაულის შესახვედრად შეკ-რებილი ახალგაზრდობა ყურს უგდებდა მას.

და ბევრს იმ დროს მოაგონდა თავისი თავი და მის მიერ შექმნილი ოცნებათა სამეფო.

გ. ნამორაძე.

ფელეტონი

ესთეტიური კულტურა

III

ესთეტიური კულტურის საკითხებმა უკანასკნელ დროს დასავლეთ ევროპაში მმართველი წრეების ყურადღებაც მიიპყრეს. იმ იდეის, რომ ესთეტიუ-რი კულტურა არსებითად საჭიროა, თუ გვინდა საზოგადო კულტუროსნობის აყვავება, ამ იდეის სრული გამარჯვება ჯერ ადრეა, მაგრამ ზოგიერთი ნიშნები კი იმის მაჩვენებელნი არიან, რომ ეს გა-მარჯვება მოახლოვებულია.

ასე, მაგალითად, დანიის საზოგადო სამუშაო-თა მინისტრის წინადადებით რიკსდაგმა 1906 წელს გადასდო 15000 კრონი, რომ დანიის რკინის გზე-ბის სადგურებზედ მგზავრთა დარბაზები მოირთოს საუკეთესო ნახატებით, გრავიურებით, ფოტოგრავი-ურებითა და კარგი ფოტოგრაფიული სურათებით. ამგვარად დანიის საუკეთესო მხატვართა ნახატების რეპროდუკციები ჩარჩოებში ჩასმული მოეფინება მთელს დანიას. ეს პირველი ხარჯია, საცა სახელ-მწიფო ვრცელი მასსის ესთეტიურ განვითარებაზედ ზრუნავს. და აქ დანიის მინისტრის განკარგულება-ში იფარება ჩანასახი დიდებული რიოსკინის იდეი-სა, რომელიც მან განახორციელა შეფფილდის მუ-შათა მუზეუმში, რომლის შესახებაც ჩვენ წინა წე-რილში ვწერდით.

დიაღ, ნელა, ძალიან მძიმედ, მაგრამ მაინც შედის სახელმწიფოთა და საზოგადოების დაწესებუ-ლებაში შემეცნება თანამედროვე ცხოვრების წყო-ბილების სიმახინჯისა. „მანქანათა საუკუნის“ ბეჭე-დი აძევს ყველაფერს ირგვლივ. სამანქანო ტრაფა-რეტმა საშუალ-საუკუნო ხელოსან-არტისტების სამ-ხატვრო ინდივიდუალობის ადგილი დაიჭირა. და ყოველივე სადღეისო, თვით მცირედიდგან დაწყე-ბული ერთობლივ ესთეტიურ გემოვნების სრულ უქონლობას წარმოადგენს. ხუროთ-მოძღვრების მხრივ ჩვენი ქალაქები ქვა-კირის ხროვას წარმოადგენენ. მხოლოდ ყაზარმებსა და საფაბრიკო შენობებს აქვთ აქ მნიშვნელობა. მაგრამ ამ სისტემატიური სიმა-ხინჯის წინააღმდეგ უკვე გაისმის პროტესტის ხმე-ბი. და აი სწორედ ამ ესთეტიური კულტურის განვითარების თვალსაზრისით აუცილებლივ დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ უკანასკნელი დროის ფაქტს, როდესაც სამოქალაქო მმართველობანი და საზო-გადოებანი, რომლებსაც მხატვრული მიზნები აქვთ განვითარებული, ნიშნავენ ჯილდოებს, პრემიებს, და კარგა მოზრდილს პრემიებსაც, ვინც მხატვრო-ბის მხრივ საუკეთესო სახლს ააშენებს. და ამ ბო-ლო დროს ამ გვარი პრემია თვით ჩვენი თბილი-ლისის საქალაქო საბჭომაც კი დანიშნა.

თავი დავანებოთ ახლა ქალაქებს და გავიდეთ ტყე-მინდორში. მაგრამ თქვენ ვერც აქ შეხვდებით იმ ველურ ბუნების ქალწულებრივ სილამაზეს. თანა-

მუდროვე ადამიანს ერთი საკვირველი ნიჭი აქვს — ყველგან შელახოს ბუნება. თუ იგი თავის მეშჩანურ გემოვნებას არ მისდევს და ყოველიფერს მაკრატლით სავარცხელ ქვეშ არა ჰკრეჭავს, ის სხვანაირად ახდენს ბუნების სანახაობას. შვეიცარიის საუკეთესო ლამაზს ადგილებზედ, ხევებში და კლდეებზედ ყველგან ადამიანს თვალ-წინ ეხჩირება ვეებერთელა ამართული განცხადებანი, რომლებიც აქებენ რომელიმე ვან-გუტენის კაკაოს, ან სხვა მისგვარს. ნორვეგიის ფიორდების თვით მიუვალი ადგილებიც კი სავსეა ამისთანა ვან-გუტენის განცხადებებით. აი ამის გამო დასავლეთ ევროპაში ეხლა შესდგნენ „ველის დამცველი“ საზოგადოებანი. ერთი ამ გვარი საზოგადოება ბელგიაშიც დაარსდა, და ამ საზოგადოებამ დეპუტატთა პალატაში შეიტანა კანონ-პროექტი, რომ სახელმწიფოს ეზრუნა ბუნების სილამაზეთა დამახინჯების წინააღმდეგ.

დიაღ, თანამედროვე „კულტურულმა“ კაცობრიობამ სილამაზის გრძნობა დაჰკარგა, დაჰკარგა მან თავისი სიმღერები. თანამედროვე ტრუბადურები და მინნეზენგერები შარა გზებზედ მღერიან კაზარმულს ლექსებს და საქარხნო კუპლეტებს, რომლებიც ფაბრიკის სირინოზთა ზმუილს წააგვანან. მაგრამ ამ ბოლო დროს თანამედროვე კაცობრიობაში თავს იჩენს „სილამაზის რელიგიის“ მოციქული რიოსკინის ოცნებანი, და ესთეტიური კულტურის დიდი მნიშვნელობის შეგნება უკვე ფეხს იკიდებს...

ახალმოსული.

თქმულება ზაგენფელდზე გერმანიაში

(მ. ტვენის)

ამ ათასის წლის წინად პაწაწინა ოლქი ზაგენფელდი კოხტა პაწაწკინტელა სამეფო იყო; სათამაშოს მოგაგონებდათ! მორჩილი და მორიდებული მცხოვრებლები ჰყავდა. მოშორებული იყო კინკლაობასა, შურიან შეჯიბრებასა, შარსა და ბოროტსა; მშვიდობიანად და წყნარად ატარებდა დროსა. მცხოვრებლები მშვიდობიანობის ბურანში იყვნენ გახვეულნი და ყველგან სადღესასწაულო სიმშვიდე სუფევდა. სხვა ქვეყნებში სიავეც არის, შურიც, ზვიადობაც, წყენაც და უბედურებაც, ამ სამეფოში კი ამისთანას ვერაფერს ნახავდით.

ერთ დღეს მოხუცებული მეფე გარდაიცვალა და ტახტზე მისი შვილი გუბერტი ავიდა. ხალხს დღითიდღე უცხოვლდებოდა გუბერტის სიყვარული. ისეთი გულკეთილი, ისეთი წმინდა, ისეთი კეთილშობილი ვინმე იყო ნორჩი მეფე, რომ ხალხმა თითქმის გაღმერთება დაუწყო: სიყვარული ყველას ვნებად გადაექცა.

როცა გუბერტი დაიბადა, ვარსკვლავთმრიცხველები გულმოდგინედ შეუდგნენ ვარსკვლავების შესწავლას და ცის მბრწყინავ წიგნში შემდეგი წინასწარმეტყველობა ამოიკითხეს:

გუბერტი რომ მეთოთხმეტე წელში გადადგება, განსაცდელში ჩავარდება და ერთი ცხოველი სიკვდილს გადაარჩენს. ამ ცხოველის ხმა გუბერტს ისეთ საამურ გალობად შემოესმის, რომ მთელი ქვეყნის ყველა ცხოველის ხმას დაამჯობინებს. სანამ ხალხი ამ დამსახურებულ ცხოველის ჯიშს პატივსა სცემს, მანამ ძველი დინასტიაც იცოცხლებს, თავის დღეში მემკვიდრეები არ მოაკლდება, და ხალხს არც სიღარიბე ეცოდინება, არც სნეულება! მაგრამ ფრთხილად იყავით, არჩევანის დროს შეცდომა არ მოუვიდესო!

როცა მეფე მეცამეტეში იყო გადამდგარი, მთელი ხალხი, აგრეთვე ვარსკვლავთმრიცხველები, მინისტრები და პატარა პარლამენტი სულ იმას ფიქრობდნენ: როგორ უნდა გავიგოთ წინასწარმეტყველობის უკანასკნელი ფრაზაო? წინასწარმეტყველობის პირველი სტრიქონების მიხედვით, მხსნელ ცხოველს თვითონ უნდა აერჩია თავისი თავი დანიშნულ დროსა, უკანასკნელი ფრაზით კი ისე გამოდიოდა, რომ თითქოს თვით მეფეს უნდა აერჩია და გადაეწყვიტა, რომელი მგალობელი ცხოველი უფრო მოსწონდა ყველაზე ძალიან. თუ არჩევანი გონივრული იქნებოდა, არჩეული ცხოველი მეფესაც სიკვდილს გადაარჩენდა და ამასთანავე დინასტიასაც იხსნიდა და ხალსაც; მაგრამ თუ მეფე შეცდომას ჩაიდენდა არჩევანის დროსა, საქმე უკუღმა დატრიალდებოდა.

წლის დამლევს წინასწარმეტყველობის გამო იმდენივე სხვა და სხვა აზრი ტრიალებდა ზაგენფელდში,

რამდენიც წლის დამდეგს. ამისდა მიუხედავად ბრძენთა უმეტესობაც და უბრალო მომაკვდავნიც იმის მომხრენი იყვნენ, რომ პატარა მეფე ამთავითვე შესულიყო არჩევანში. გასცეს ბრძანება: ყველას, ვისაც კი რომელიმე მგალობელი ცხოველი გყავთ, უნდა სასახლის დიდ დარბაზში მოიყვანოთ ახალი წლის პირველ დღესო. აბა რაღა თქმა უნდა, ბრძანება ყველამ შეასრულა. როცა ყველაფერი მზად იყო გამოსაცდელად, პატარა მეფე დიდის ზეიმით გამობრძანდა დიდ დარბაზში; გარს საზეიმო ტანისამოსში გამოწყობილი მინისტრები ეხვივნენ. მეფე ჩამოჯდა ოქროს ტახტზე და აზრის გამოსათქმელად მოემზადა, მაგრამ შეჩერდა.

— ეს ქმნილებანი ყველანი ერთად გალობენ,— სთქვა მეფემ.—აუტანელი ხმაურობაა! აბა, ვინ რას არჩევს ამ ყრიამულში? წაიყვანეთ ყველანი აქედან და მერე სათითაოდ შემოიყვანეთ.

ბრძანება შეასრულეს.

მეფე სტკბებოდა, იხიბლებოდა ზედი-ზედ თვითეული მგალობელის ხმით, მაგრამ ვერც ერთისთვის კი ვერ დაედო ხელი. ერთი კანდიდატი მეორის ადგილს იჭერდა. ძვირფასი წამები გარბოდნენ. მეფეს კი საქმე ვერ უადვილდებოდა; არ იცოდა ამოდენა საუცხოვო მგალობლებში რომელი ერთი ამოერჩია. კარგად ახსოვდა, რომ წინასწარმეტყველობა სასჯელს უქადდა შეცდომისათვის და არჩევნის საქმე უძნელდებოდა. გაუბედაობა უფრო და უფრო უჯდებოდა გულში, ვერ მინდობოდა თავის ყურს, ეშინოდა. ნერვები აეშალა; მოუსვენრობა დაეტყო. მინისტრებმა შეამჩნიეს ესა და თვალს არ აშორებდნენ. გულში ესენიც მოუსვენრობას გრძნობდნენ.

— მეფემ მხნეობა, გულგრილობა დაკარგა!— ფიქრობდნენ მინისტრები.—უეჭველად შეცდომა მოუვა! თვითონაც, მისი დინასტიაც და მისი ხალხიც სასიკვდილოდ არიან განწირულნი!

გაიარა ერთმა საათმა. მეფემ დაარღვია სიჩუმე და წამოილაპარაკა:

— აბა ერთი კიდევ მომიყვანეთ ტოროლა.

ბრძანება აასრულეს. ტოროლა მოუყვანეს. წამსვე დარბაზში მხიარული სიმღერა გაისმა. შუა სიმღერაში რომ იყო ჩიტი, მეფეს უნდოდა კმაყოფილების ნიშნად სკიპტრა აეწია მაღლა, მაგრამ შესდგა და სთქვა:

— არა, სჯობია ერთხელ კიდევ დავაჯერო ჩემი გული. აბა, შაშვიც მოიყვათ. დაე ორნივემ ერთად იმღერონ.

შაშვიც მოჰგვარეს და ტოროლას გვერდით ამოუყენეს. ფრინველებმა თავისი მშვენიერი სიმღერები ერთად დასძახეს.

მეფე ჯერ ისევ შეყოყმანდა, მაგრამ ბოლოს მაინც გადაწყვეტის გზას დაადგა. სახეზე ეტყობოდა, რომ ტოროლა უფრო მოსწონდა. მოხუცს მინისტრებს იმედი მიეცათ; თვითეულ მათგანს ძარღვმა აჩქარებით დაუწყო ცემა. მეფემ სკიპტრა მაღლა ამართა: უნდოდა არჩევნის დასრულება ენიშნებინა. უცბად...

— უუუ...ა! უუუ...ა! უუუ...ა!..—გაისმა კარებს უკან საზიზღარი ხმა.

მეფე შესდგა; სკიპტრა ძირს დაუშვა.

ყველანი შიშის ზარმა შეიპყრო, მაგრამ ამასთანავე სახეზე სიბრაზეც აღბეჭდეთ: თავის თავს უწყრებოდნენ, რად შეგვეშინდაო.

ერთი წუთის უკან ოთახში მშვენიერი პატარა გოგონა შემოიჭრა: გლეხისა იყო, ცხრა წლისა იქნებოდა. თვალები ბავშვური სიმამაცით უბრწყინავდა, მაგრამ, როცა დაინახა დიდკაცობა და ამოდენა გულმოსული ხალხი, შედგა, დაღუნა თავი და თავისი ტლანქი ყულანა თვალებზე მიიფარა. არავინაც არ მიესალმა, არავისაც არ შეებრალა. ბოლოს გოგონამ მორცხვად აღაპყრო ნამტირალევი თვალები და სთქვა:

— ჩემო ხელმწიფევ, მეფეო, მაპატიე! მე როდი მინდოდა ცუდი რამ ჩამედინა! მე არც დედა მყავს, არც მამა. მყავს ერთი თხა და ერთი ჩოჯინა. ეს არის მთელი ჩემი სიმდიდრე. ჩემი თხა საუკეთესო ტკბილ რძეს იწველება. ჩემი კეთილი, ძვირფასი ჩოჯინა კიდევ ისე ყროყინებს, რომ იმისთანა საუცხოვო მუსიკას მთელ ქვეყანაზედაც ვერ გაიგონებს ადამიანი! თქვენმა მოციქულმა სთქვა მეფეს და ხალხს ის ცხოველი გადაარჩენს, რომელიც ყველა ცხოველზე კარგა გალობსო. მეც ავდექი და ჩემი ჩოჯინა წამოვიყვანე აქა...

ამის გაგონებაზე კარის კაცებმა ერთი რაღაც უშნოდ გადაიხარხარეს. ბავშმა ტირილი მორთო, სიტყვა ვერ გაათავა და გაიქცა. მთავარმა მინისტრმა მაშინვე ბრძანება გასცა, გაეგდოთ გოგოცა და მისი ვირიცა და ახლოს აღარ გაეჭაჭანებინათ სასახლესთან.

ფრინველების გამოცდა განაახლეს. შაშვიცა და ტოროლაც ლამაზად გალობდნენ, მაგრამ მეფე ნიშანს აღარ იძლეოდა. სკიპტრა უძრავად ედო ხელში. მინისტრებს ნელ-ნელა იმედი ეკარგებოდათ. გავიდა ერთი საათი, გავიდა მეორე საათი და გადაწყვეტილება კი არსად იყო. დღე თავდებოდა. სასახლეს გარს ბრბო შემორტყმოდა და მოუსვენრად ელოდა საქმის გათავებას: მოთმინება დაჰკარგოდა. მიდამო ბინდ-ბუნდა მოიცვა. მეფე და კარისკაცნი ერთმანეთს ვეღარ არჩევდნენ. კრინტსაც არავინ სძრავდა, სინათლეს არავინ თხოულობდა. დიდმა გამოცდამ ფუჭად ჩაიარა! ყველანი თავებს იმალავდნენ სიბნელეში, სახეზე წყენა და მოუსვენრობა არავინ შეგვამჩნიოსო...

უცბად ბულბულის გალობა გაისმა დარბაზში; შორეულ კუთხიდან საუცხოვო, მდიდარმა ციურმა ხმებმა იწყეს დენა.

— ადექით! - დაიყვირა მეფემ.—დარეკეთ ზარები; გამოუცხადეთ ხალხს, რომ არჩევანი გათავდა და შეცდომა არ მოგვსვლია! მეფე, დინასტია და ხალხი გადარჩა! დღეიდან მთელი ჩვენი მხარე მუდამ პატივით უნდა მოეპყროს ბულბულს. გამოუცხადეთ ხალხს, რომ ბულბულს შეურაცხყოფა არავინ მიაყენოს, რომ არავინ რა ავნოს, თორემ სიკვდილით დაისჯება. მეფემ ბრძანა!..

პატარა სამეფო დიდმა სიხარულმა მოიცვა. სასახლე და ქალაქი ათასფრად გაანათეს, მთელი ღამე ლხინი არ გათავებულა. ხალხი მღეროდა, სვამდა და ცეკვავდა; ზარის რეკვა ერთ წუთასაც არ შეჩერებულა.

ამ დღიდან ბულბული სადმრთო ფრინველად გადაიქცა. ყველამ გაიჩინა სახლში; ყველა აგალობებდა. პოეტები ქებადიდებას ასხამდნენ, მხატვრები ჰხატავდნენ. ბულბულის ქანდაკებანი კამარებს, კოშკებს, შადრევნებსა და საზოგადო შენობებს ამშვენებდნენ. ასე გასინჯეთ, ეს ფრინველი სამეფო საბჭოშიაც კი მიჰყავდათ; ერთი სახელმწიფო საყურადღებო საქმეც კი არ სწყდებოდა უამისოდ! ბრძენთ საქმე ჯერ ბულბულისათვის უნდა მოეხსენებინათ, ბულბული ეგალობებინათ, მერე ნაგალობები მინისტრებისათვის გადაეთარგმნათ...

II

ჭაბუკ მეფეს ნადირობა ძალიან უყვარდა. დადგა თუარა ზაფხული, სანადიროთ გაემზადა ქორ-მეძებრებითა და თან კარისკაცებისაგან შემდგარი ამალა გაიყოლა. ერთ ხშირ ტყეში მხლებლებს ჩამოშორდა და მარტო დარჩა. რომ მალე შეერთებოდა ამალას, მოკლე გზას დაუწყო ძებნა და დაიბნა. ჯერ გულს არ იტეხდა, ეგონა, ვიპოვნი ჩემ კარის კაცებსაო, მაგრამ მერე კი მხნეობა დაკარგა: ღამემ უწია და, რაც ხანი გადიოდა, უფრო და უფრო უცნობ ადგილებს ხვდებოდა. ბნელაში ცხენი გაჭენა, ხეების სიხშირის გამო ვერა გაარჩია რა და ხრამში გადიჩეხა. ცხენს კისერი მოსტყდა და მხედარს ფეხი!

საწყალი მეფე იდო ხრამის ძირას და საშინლად წვალობდა; თვითეული წუთი საუკუნოებად ეჩვენებოდა. ყური მახვილად ეჭირა, იმედი ჰქონდა, აი ან ეხლა გავიგონებ მხსნელ ხმასა, ან ეხლაო, მაგრამ ჭაჭანება არსად იყო. არც ადამიანის ლაპარაკი ისმოდა, არც საყვირის ხმა, არც ძაღლის ყეფა. ბოლოს, რაკი იმედი გადაუწყდა, წაიჩურჩულა:

— დაე მოვიდეს სიკვდილი! ხომ სულ ერთია, უნდა დავიღუპო!..

სწორედ ამავე წუთს ტევრში ბულბულის გალობა გაისმა და ღამის სიჩუმე დაარღვია.

— გადავრჩი! — წამოიძახა მეფემ.—გადავრჩი! ეს ხომ სადმრთო ფრინველია! წინასწარმეტყველობა აღსრულდა! თვით ღმერთებმა გადამარჩინეს შეცდომისაგან არჩევანის დროს!

სიხარულისაგან თავს ძლივსღა იკავებდა; არ იცოდა, ღმერთებისათვის მადლობა როგორ გადაეხადნა. სიტყვის თქმას ვერ ახერხებდა. მეფე ყოველ წუთს შველას მოელოდა, მაგრამ სულ ტყუილად—დრო გარბოდა სადმრთო ფრინველი თავისთვის გალობას განაგრძობდა და შველა კი არსაიდან იყო! მეფეს, ცოტა არ იყოს, ეჭვი შეეპარა თავის არჩევნის სისწორეში, მაგრამ ჯერ კიდევ გული არ გაიტეხა. გაიარა ხანმა და ფრინველი ჩაჩუმდა, დილაც გათენდა, მეფეს წყურვილი და შიმშილი ეწვია, შველა კი მაინც არსაიდან იყო.

დღემ გაიარა, დაღამდა. მეფემ ბულბული დასწყევლა.

ახლა მაშვის სიმღერა გაისმა. მეფემ გაიგონა და სთქვა:

— აი ნამდვილი ფრინველი. ჩემი არჩევანი სწორი არ იყო. ახლა კი შველა საიდანმე იქმნება უთუოდ.

მაგრამ მეფეს არავინ მოსშველებია. საწყალმა გრძნობა დაკარგა და რამდენიმე საათი უძრავად იდო. როცა გონს მოვიდა ტოროლამ დაიწყო გალობა.

— ეჰ! -წამოიძახა ჭაბუკმა.—ტყუილია, ეს ფრინველები მე ვერ გადამარჩენენ; დინასტიაც, ხალხიც და მეც უთუოდ დავიღუპებით!..

მეფე უგულოდ უგდებდა გალობას ყურს. აღარაფერი სჯეროდა! შიმშილმა და წყურვილმა ისე მიასუსტა, რომ თავი აღარაფრისა ჰქონდა. მგალობელს ზურგი შეაქცია და სასიკვდილოთ მოემზადა—უკანასკნელი წუთები იგრძნო. დიდხანს, დიდხანს იდო უძრავად, გარინდებული...

მესამე დილა გათენდა და მეფე გონს მოვიდა. მშვენიერი რამ იყო ამ დროს ქვეყანა! ტანჯულმა ჭაბუკმა თვალი ვეღარ მოაშორა, სიცოცხლის სურვილი აღეძრა გულში და მხურვალე ლოცვით მიმართა ცასა: შებრალებას ემუდარებოდა, გულით შესთხოვდა სახლისა და მეგობრების ნახვასა!

უცბად შორიდან სუსტი, სუსტი ხმა შემოესმა მეფის გაძაფრებულ ყურს.

— უუუ...ა! უუუ...ა! უუუ...ა!—ყროყინებდა ვირი.

ოჰ რა ტკბილი, რა სასიამოვნო რამ იყო ეს ხმა! ათასჯერ სჯობდა ბულბულის გალობასაც, მაშვისასაც და ტოროლისასაც. ეს ყროყინი, არამცთუ კაცის გულში მარ-

ტო იმედს აღვიძებდა, აუცილებელ შველასაც მოასწავებდა.

— გადავრჩი!—სთქვა მეფემ თავისთვის.—საღმრთო მგალობელმა თვითონვე აირჩია თავისი თავი; წინასწარმეტყველობაასრულდა: გადავრჩით მეც, ჩემი სახლიც და ჩემი ხალხიც! ამ დღიდან ვირი საღმრთო ცხოველად იქნება აღიარებული!

ციური ხმები თანდათან ახლოვდებოდა და მკაფიოდ და საამურად გაისმოდა ტანჯულის ყურში. სერიდან პატარა მოკლე ჩოკინა ჩამოდიოდა, გზა-გზა ბალახს ხოხნიდა და საუცხოვო გალობას განაგრძობდა. უცბად მკვდარი ცხენი და დარეგვილი მეფე დაინახა, მიუახლოვდა და ცნობის მოყვარეობით დასუნა. მეფემ მიუალერსა.ვირმა წინ დაუჩოქა (ასე იყო დაჩვეული, თავის პატარა პატრონსაც ასე ისვამდა სოლმე ზურგზე). ჭაბუკმა წაავლო სულგრძელ ცხოველს ყურებში ხელი და რის ვაივაგლახით მოაჯდა ზურგზე. ვირი ყროყინით გაუდგა გზას და მეფე პირდაპირ პატარა გლეხის გოგონას ქოხში კი მიიყვანა. ბავშვმა დააწვინა მეფე ჩალის ნაალზე, დაალევინა თხის რძე და მერე გარედ გაექანა; უნდოდა ვინმე იმათგანი ენახა, ვინც მეფის საძებნელად იქნებოდა წამოსული, და დიდი, დიდი ახალი ამბავი ეამბნა.

მეფე მორჩა და ქვეყნის მართვას შეუდგა. პირველი საქმე იმისი ის იყო რომ ვისი საღმრთო და წმინდა ცხოველად გამოაცხადა! მეორე ისა, რომ ეს ვირი სამინისტროში შეიყვანა და თავის მთავარ მინისტრად გახადა. მესამე საქმე ის იყო, რომ ბულბულის ქანდაკებანი და ხატები დაამხობინა და ვირის ქანდაკებანი აღამართვინა და ვირის ხატები გამოაკიდვინა; მეოთხე კიდევ ისა, რომ გამოაცხადა, როცა პატარა გლეხის გოგონა 15 წლისა გახდება ცოლად შევირთამო, და აღასრულა კიდეც თავის სიტყვა!

ასეთია თქმულება რომლიდანაც სჩანს, თუ რისთვის ამშვენებს ყველა ამ ძველ მოზოვებულ კედლებსა და ბადებს ვირის განადგურებული სახე. თქმულება კარგა გვიმარტავს, თუ რატომ იყო ამოდენა საუკუნოების განმავლობაში მეფის კაბინეტის მთავარ მინისტრად, როგორც ეხლა არის ხოლმე უმეტეს თანამედროვე კაბინეტებში, ვირი. ამასთანავე ამასაც გვიხსნის, თუ რათ იწყობოდა ხსენებულ პატარა სამეფოში მრავალ საუკუნოს განმავლობაში ყოველი დიდებული ჰოემა, ყოველი დიდებული სიტყვა, ყოველი დიდებული სიტყვა, ყოველი დიდებული წიგნი, ყოველი საზოგადო ზეიმი და მეფის მოწოდება გასაოცარი ვირული „უუუ...ა, უუუ...ა“-თი.

ირ. სონღულაშვილი.

თანამედროვე კარაბადინი

III

თუ შენ, ჩემო მეგობარო
იმითი ხარ ავათა,
რომ ძილი არ გეკარება
მუდამ, სულ ერთთავათა:
— უნდა ქართულ თეატრში
წახვიდე ძილ-გამფრთხალი
და კარგად მოისმინო
პიესები ახალი!..

IV

თუ გსურს იყვე სტუდენტი,
რომ ქვეყანა აიკლო,
რომ ღვინო და ქალები
არასოდეს დაიკლო:
— სამშობლოდან ოდესას
უნდა გადაიხვეწო
და ,,რესტორან-ბუფეტი'',
ლოთიანად მილეწო!..

ფირუზა.

შემდეგი ნომერი გამოვა 1 იანვარს.

რედაქტორ-გამომცემელი

ღ. გაბაშვილი.

ᲒᲐᲜᲪᲮᲐᲓᲔᲑᲐᲜᲘ

ᲮᲔᲮᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲒᲐᲡᲬᲕᲚᲐ

ს. ს. ხეთაგურის ბაღოსნობა

ᲨᲔᲒᲘᲠᲓᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲦᲔᲑᲐ.

მეხილეობის პრაქტიკულად შესასწავლად სანერგეში უფასოდ აიყვანენ მოწაფეებად ახალგაზრდებს არა ნაკლებ 15 წლისა, უმთავრესად გლეხის შვილებს, რომელთაც მებაღეობა ეინტერესებათ. სწავლა 2 წელიწადს გასტანს; ამ დროს განმავლობაში შეგირდები პრაქტიკულად შეისწავლიან მებაღეობას, რომელსაც ფირმა აწარმოებს: ხილის მყნობას, ბაღის მოვლას და კონსერვების დამზადებას. გამოცდის შემდეგ, რომელშიაც მონაწილეობას მიიღებენ სპეციალისტები და სასოფლო სამეურნეო საზოგადოების წევრნი, ვინც კარგად დაიჭერს ეგზამენს, შესაფერ მოწმობას მიიღებს. მიწერ-მოწერისათვის მიმართვა შეიძლება ამ ადრესით: **თბილისი სანერგე ს. ს ხეთაგურისა.**

Тифлисъ питомникъ С. С. Хетагури.

1894 წლიდან **1913** წლამდის

საუკეთესო ღვინოდ ითვლება ღვინო

საზოგადოება „ᲙᲐᲮᲔᲗᲘ“-სა

ტელეფონი: № 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63 და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენთში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.

ელექტრო-მბეჭდავი სტამბა ს. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქუჩა № 5.